

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในภาคเหนือของประเทศไทย เกี่ยวกับบริการและกิจกรรมที่ห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคเหนือ จัดขึ้นในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาความต้องการของประชาชนในภาคเหนือของประเทศไทย เกี่ยวกับบริการของห้องสมุดเพื่อที่จะได้ทราบว่าประชาชนมีความต้องการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดในค่านีใดบ้าง และมีความต้องการบริการเหล่านั้นในระดับใด

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัด และประชาชนในเขตภาคเหนือของประเทศไทย รวม 14 จังหวัด คือ จังหวัดกำแพงเพชร เชียงราย เชียงใหม่ ตาก น่าน พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน สุโขทัย และจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวนบรรณารักษ์ 14 คน และประชาชนจำนวน 1,284 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถามซึ่งมีลักษณะคำถามทั้งแบบเฉพาะเจาะจงให้ตอบ และแบบเปิดโอกาสให้เลือกตอบโดยเสรี แบบสอบถามบรรณารักษ์แบ่งเป็น 4 ตอน และแบบสอบถามประชาชนแบ่งเป็น 5 ตอน แบบสอบถามรวบรวมวัตถุประสงค์ในการวิจัยครบทุกข้อ ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างประชากรทางไปรษณีย์ และได้รับแบบสอบถามคืนครบทั้ง 14 ฉบับ และได้รับแบบสอบถามประชาชนฉบับสมบูรณ์รวมทั้งสิ้น 1,284 ชุด จากการสุ่มตัวอย่างประชากรผู้เข้าใช้ห้องสมุดภายในระยะเวลาที่กำหนดคือ 2 สัปดาห์

สรุปผลการวิจัย

1. ประชาชนผู้ใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่ร้อยละ 44.9 เป็นผู้มีอายุ 9 ถึง 18 ปี จำนวนรองลงมาร้อยละ 33.6 อยู่ในระดับอายุ 19 ถึง 25 ปี ส่วนประชาชนจำนวนน้อยที่สุดที่เข้าใช้ห้องสมุดร้อยละ 4.4 เป็นผู้มีอายุ 40 ปี ขึ้นไป ผู้มาใช้ห้องสมุดจำนวนสูงที่สุด

2. ประชาชนจำนวนสูงสุดของทุกระดับอายุ ร้อยละ 49.9, 56.4, 59.5 และ 60.7 ตามลำดับ มาใช้ห้องสมุดด้วยอัตราความถี่มากกว่าสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และแรงจูงใจที่ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 45.4 ร้อยละ 53.1 ร้อยละ 66.4 และ ร้อยละ 69.6 ของทุกระดับอายุ ตามลำดับ มาใช้ห้องสมุดคือ มาเพราะสนใจบริการและกิจกรรมของห้องสมุด ประชาชนจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 1.2 ของระดับอายุ 26 ถึง 39 ปี มาเพราะครูหรืออาจารย์แนะนำมา ส่วนจำนวนน้อยที่สุดของประชาชนระดับอายุอื่น ๆ ร้อยละ 3.8, 5.1 และ 1.8 ตามลำดับ มาเพราะการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุด

3. ประชาชนจำนวนสูงสุด ร้อยละ 56.7 และ 66.4 ของ 2 ระดับอายุแรก ตามลำดับ มาห้องสมุดเพื่ออ่านหนังสือและสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ในห้องสมุด จำนวนรองลงไป ร้อยละ 49.6 และ 57.5 มาเพื่อขอยืมหนังสือไปอ่านที่บ้าน ซึ่งก็เป็นเหตุผลเดียวกันกับประชาชนจำนวนสูงสุด ร้อยละ 72.7 และ 69.6 ของ 2 ระดับอายุหลัง นอกจากนี้ จำนวนรองลงไปร้อยละ 56.4 และร้อยละ 62.5 ก็มาเพื่อหาหนังสืออ่านในห้องสมุด ซึ่งสรุปได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่มาใช้ห้องสมุดเพื่อหาหนังสืออ่านในห้องสมุด หรือขอยืมกลับไปอ่านที่บ้าน หนังสือที่ประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 45.4 ของระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี ต้องการใช้ในห้องสมุด คือหนังสือส่งเสริมความก้าวหน้าทางด้านการเรียน จำนวนรองลงไปคือร้อยละ 42.8 ต้องการใช้นิตยสาร นวนิยาย ส่วนประชาชนจำนวนสูงสุด ร้อยละ 48 และร้อยละ 58.6 ของระดับอายุ 19 ถึง 25 ปี และ 26 ถึง 39 ปี ตามลำดับ ต้องการใช้นิตยสาร นวนิยาย จำนวนรองลงไปร้อยละ 34.1 และ 47.7 ต้องการใช้นิตยสาร นวนิยาย ส่วนจำนวนสูงสุดร้อยละ 58.9 ของระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไป ต้องการใช้นิตยสาร นวนิยาย จำนวนรองลงไปร้อยละ 48.2 ต้องการใช้นิตยสาร

สำหรับหนังสือหมวดวิชาต่าง ๆ นั้น ประชาชนส่วนใหญ่ของทุกระดับอายุ ร้อยละ 44.2 ร้อยละ 43.8 ร้อยละ 38.6 และร้อยละ 32.1 ตามลำดับ ต้องการใช้นิตยสาร นวนิยาย หมวดความรู้ทั่วไป

4. หนังสือและสิ่งพิมพ์ที่ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 44.5 และ 42.5 ของ 2 ระดับอายุแรก เห็นว่าเป็นสิ่งพิมพ์ในห้องสมุดที่ให้ประโยชน์มากที่สุด คือหนังสือวิชาการ

40 ปี ขึ้นไป เห็นว่าเป็นหนังสือพิมพ์ ส่วนประชาชนส่วนใหญ่ของระดับอายุ 26 ถึง 39 ปี ร้อยละ 41.4 เห็นว่าหนังสือนวนิยายเป็นสิ่งพิมพ์ในท้องสมุคที่ได้ประโยชน์มากที่สุด ประชาชนจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 25 ร้อยละ 21.6 ร้อยละ 12.3 และร้อยละ 7.1 ของทุกระดับอายุ ที่ให้ความเห็นว่าหนังสืออ้างอิงมีประโยชน์มากที่สุด

5. ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 40.2 และ 41.1 ของผู้มีอายุ 9 ถึง 18 ปี และ 40 ปีขึ้นไป ตามลำดับ ใ้ชื่อเรื่อง เป็นสิ่งประกอบการเลือกหนังสืออ่านในท้องสมุค ส่วนประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 45.9 ของระดับอายุ 19 ถึง 25 ปี ใ้ชื่อจากเนื้อหา และประชาชนส่วนใหญ่ของระดับอายุ 26 ถึง 39 ปี ร้อยละ 43.3 ใ้ชื่อผู้แต่ง

6. ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 64.7 ร้อยละ 63.6 ร้อยละ 77.7 และร้อยละ 66.1 ของทุกระดับอายุ ตามลำดับ หาหนังสือในท้องสมุคโดยวิธีดูตามชั้นเก็บหนังสือ จำนวนน้อยที่สุดของทุกระดับอายุ ใ้ชื่อจากบัตรรายการ

7. ในค่านสภาพของท้องสมุคและการใช้ท้องสมุค ประชาชนทุกระดับอายุมีความสะดวกในการเดินทางมาใช้ท้องสมุคมาก ท้องสมุคมีความกว้างขวาง และมีแสงสว่างดี ในระดับปานกลาง สำหรับความสะอาดนั้น ประชาชนทุกระดับอายุเห็นว่าท้องสมุคมีความสะอาดมากอยู่แล้ว ในเรื่องเกี่ยวกับการแบ่งสัดส่วนเนื้อที่ในท้องสมุค ป้ายบอกทิศทางในท้องสมุค การตกแต่งท้องสมุคให้น่าดูและชวนเข้าใช้ รวมทั้งเรื่องความสะอาดของห้องน้ำในท้องสมุคนั้น ประชาชนระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไป มีความเห็นว่าเหมาะสมมาก แต่ระดับอายุอื่น ๆ เห็นว่าเหมาะสมในระดับปานกลาง ประชาชนระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี และ 19 ถึง 25 ปี เห็นว่าท้องสมุคมีเสียงรบกวนในระดับปานกลาง แต่ประชาชนระดับอายุ 26 ถึง 39 ปี และระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไป เห็นว่าท้องสมุคมีเสียงรบกวนน้อย ส่วนการถ่ายเทอากาศในท้องสมุคนั้น ประชาชนระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี เห็นว่าดีแล้ว แต่ระดับอายุอื่น ๆ เห็นว่าอยู่ในระดับปานกลาง

8. ประชาชนทุกระดับอายุ มีความพอใจในระดับปานกลางสำหรับครุภัณฑ์ต่อไปนี้ คือ ตู้และชั้นเก็บหนังสือ ชั้นวางวารสารและนิตยสาร ป้ายหรือคู่มือสำหรับจัดนิทรรศการ ส่วนความพอใจเพียงของจำนวนโต๊ะ เก้าอี้ในท้องสมุคประชาชนระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไป

9. สำหรับหนังสือและสิ่งพิมพ์นั้น ประชาชนมีความเห็นว่าความเหมาะสมของหนังสือ - ในห้องสมุดและหนังสือที่มีอยู่ในห้องสมุดตรงกับความต้องการของประชาชนทุกระดับอายุ ในระดับปานกลาง สำหรับความเป็นระเบียบของการจัดเรียงหนังสือบนชั้น ความเหมาะสมของวารสารและหนังสือพิมพ์ การจัดหมวดหมู่หนังสือ เพื่อให้ความสะดวกในการค้นหาหนังสือ และความสะดวกในการใช้บัตรรายการค้นหาหนังสือในห้องสมุด ประชาชนระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไป เห็นว่าเหมาะสมมากอยู่แล้ว แต่ระดับอายุอื่น ๆ เห็นว่าอยู่ในระดับปานกลาง และประชาชนทุกระดับอายุมีความเห็นว่าตนเองมีส่วนร่วมในการเลือกซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดน้อย

10. ประชาชนทุกระดับอายุมีความเห็นว่า ความเหมาะสมของกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเป็นสมาชิกและการยืมหนังสือ ความสะดวกในการติดตามกับเจ้าหน้าที่ และความพอใจในการให้บริการของเจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนที่ตนเข้าไปใช้ในภาคนี้ดีมาก สำหรับเวลาเปิดปิดทำการของห้องสมุด และความกระตือรือร้นของเจ้าหน้าที่ในการช่วยค้นหาหนังสือ ประชาชนเห็นว่าเหมาะสมมาก ยกเว้นระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี เห็นว่าเหมาะสมในระดับปานกลาง

11. สำหรับบริการและกิจกรรมของห้องสมุดพอสรุปได้ว่า ประชาชนมีความพอใจมากและปานกลาง สำหรับบริการต่อไปนี้คือ บริการให้ยืมหนังสือ บริการตอบคำถาม การจัดชั้นแสดงหนังสือใหม่ การจัดทำรายชื่อหนังสือใหม่ ส่วนการจัดรายการตอบปัญหาในห้องสมุดในโอกาสพิเศษ ประชาชนระดับอายุ 26 ถึง 39 ปี และระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไป มีความพอใจบริการนี้น้อย และประชาชนระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไป เท่านั้นที่มีความพอใจน้อยที่สุดต่อบริการ เล่านิทานสำหรับเด็กและผู้สนใจ

บริการและกิจกรรมที่ประชาชนทุกระดับอายุมีความพอใจในระดับปานกลางคือ บริการจัดทำคู่มือช่วยค้นหาจากเอกสารในห้องสมุด การจัดนิทรรศการในโอกาสที่เหมาะสม และการจัดฉายภาพยนตร์ของห้องสมุด

การจัดงานรื่นเริงสำหรับสมาชิกที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัดลำปางจัดขึ้นนั้น ประชาชนระดับอายุ 10 ถึง 25 ปี มีความพอใจในระดับปานกลาง ส่วนระดับอายุอื่น ๆ

ประชาชนระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี มีความพอใจปานกลาง ส่วนระดับอายุอื่น ๆ มีความพอใจมาก

การจัดอภิปรายและปาฐกถาของห้องสมุดประชาชนจังหวัดแพร่ นั้น ประชาชนระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไป มีความพอใจน้อย ส่วนระดับอายุอื่น ๆ มีความพอใจในระดับปานกลาง

12. ประชาชนทุกระดับอายุ ต้องการให้ห้องสมุดจัดบริการต่อไปนี้น่ามาก คือ บริการตอบคำถาม บริการหนังสือจอง การแนะนำการใช้ห้องสมุด บริการแนะนำการอ่าน การจัดชั้นแสดงหนังสือใหม่ จัดอภิปรายทางวิชาการ จัดนิทรรศการในโอกาสที่เหมาะสม จัดรายการตอบปัญหาในห้องสมุดในโอกาสพิเศษ จัดฉายภาพยนตร์สารคดี เรื่องที่น่าสนใจ และภาพยนตร์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับงานอาชีพ

ส่วนบริการต่อไปนี้ ประชาชนทุกระดับอายุต้องการให้ห้องสมุดจัดในระดับปานกลาง คือ บริการการยืมระหว่างห้องสมุด จัดวิจารณ์หนังสือ จัดเล่านิทานสำหรับเด็กและผู้สนใจ จัดกีฬาเพื่อสังสรรค์ระหว่างสมาชิกห้องสมุดและบรรณารักษ์ และจัดงานรื่นเริงสำหรับสมาชิกเป็นครั้งคราว

บริการและกิจกรรมต่อไปนี้ ประชาชนแต่ละระดับอายุมีความต้องการที่แตกต่างกันไป คือ

การจัดปาฐกถาที่ให้ความรู้แก่ประชาชน การจัดอภิปรายในหัวข้อที่เกี่ยวกับงานอาชีพ และการจัดอภิปรายในโอกาสที่เหมาะสม ประชาชนต้องการให้จัดบริการเหล่านี้มาก ยกเว้นระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี ที่ต้องการในระดับปานกลาง ประชาชนระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี และระดับอายุ 19 ถึง 25 ปี ต้องการให้ห้องสมุดจัดฟารายชื่อหนังสือใหม่ และจัดทำคู่มือช่วยค้นคว้าในห้องสมุดมาก ส่วนระดับอายุอื่นมีความต้องการในระดับปานกลาง

ส่วนการจัดฉายภาพยนตร์ทางด้านการบันเทิงและการจัดบริการห้องสมุดเคลื่อนที่นั้น ประชาชนระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี และ 26 ถึง 39 ปี ต้องการให้จัดมาก ระดับอายุ 19 ถึง 25 ปี และ 40 ปี ขึ้นไป ต้องการให้ห้องสมุดจัดในระดับปานกลาง

การจัดรายการให้ความรู้และความบันเทิงทางวิทยุ ประชาชนต้องการให้จัด
 ส่วนการ
 ยกเว้นที่ระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไปเท่านั้น ที่ต้องการให้จัดในระดับปานกลาง ส่วนการ

ระดับอายุ 26 ถึง 39 ปี ต้องการให้จัดในระดัปลากลาง ส่วนระดับอายุอื่น ๆ ต้องการมาก ประชาชนระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไป ต้องการให้จัดแสดงหุ่นมาก แต่ระดับอายุอื่นต้องการระดับปานกลาง

13. ประชาชนทุกระดับอายุเห็นควรให้ห้องสมุดให้ความร่วมมือกับการศึกษาผู้ใหญ่ โดยการจัดหาเอกสารช่วยการค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องที่นักศึกษาผู้ใหญ่กำลังศึกษาอยู่

14. ประชาชนทุกระดับอายุได้ให้ความเห็นว่า ห้องสมุดเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่ประชาชนมาก

ในการอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะต่อไปนี้ ผู้วิจัยจะใช้มาตรฐานของห้องสมุดประชาชน ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้เมื่อ พ.ศ. 2508¹ เป็นหลักในการพิจารณา

อภิปรายผล

1. มอริส เอ. เกลแฟน (Morris A. Gelfand) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับสภาพห้องสมุดประชาชนในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2505 ได้เสนอแนะให้ห้องสมุดประชาชนจัดหาหนังสือนิตยสารที่ทันต่อเหตุการณ์เข้าห้องสมุดให้มากขึ้น และเสนอให้มีการจัดตั้งห้องสมุดประชาชนตัวอย่างในกรุงเทพฯ เพื่อให้บริการที่ดีเลิศ เป็นตัวอย่างแก่ห้องสมุดประชาชนอื่น ๆ² นั้น ในการวิจัยเรื่องการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัดในภาคเหนือของประเทศไทย พบว่า ในปัจจุบันนี้ยังไม่สามารถปฏิบัติตามข้อเสนอแนะดังกล่าวของมอริส เอ. เกลแฟน ได้ เพราะกองการศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งมีห้องสมุดประชาชนอยู่ในความรับผิดชอบเป็นส่วนใหญ่ได้รับงบประมาณในการดำเนินงานเพียง 82.3 ล้านบาท หรือร้อยละ 0.8 ของงบประมาณรายจ่ายทางด้านการศึกษา-

¹ ศึกษาคณนวก, หน้า 211 - 218.

² Morris A. Gelfand, The National Library and Library Development

เท่านั้น³ และกองการศึกษาผู้ใหญ่จะต้องรับผิดชอบงานห้องสมุดประชาชนทั่วประเทศ ซึ่งมีทั้งห้องสมุดประชาชนจังหวัด ห้องสมุดประชาชนอำเภอ ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และห้องสมุดเคลื่อนที่ นอกจากนี้เงินงบประมาณที่ได้รับมานี้ก็ต้องใช้ดำเนินงานในด้านการศึกษายุใหญ่สายสามัญและสายอาชีพด้วย⁴ ดังนั้น นอกจากจะไม่สามารถจัดตั้งห้องสมุดประชาชนตัวอย่างได้แล้ว ยังทำให้ห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่งได้รับเงินงบประมาณประจำปีจากกองการศึกษาผู้ใหญ่เป็นจำนวนน้อย ทำให้ไม่สามารถจัดซื้อหนังสือและสิ่งพิมพ์ที่ดี ๆ และทันสมัยเข้าห้องสมุดได้มาก ดังปรากฏจากการสำรวจรายได้ของห้องสมุดใน พ.ศ. 2518 ว่า ห้องสมุดประชาชนจังหวัดในภาคเหนือเพียง 3 แห่งเท่านั้น ที่ได้รับงบประมาณเท่าที่กำหนดไว้ในมาตรฐานคือ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ พิษณุโลก และลำปาง ส่วนห้องสมุดประชาชนแห่งอื่น ๆ ได้รับเงินงบประมาณต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในมาตรฐานทั้งสิ้น และห้องสมุดประชาชนแห่งอื่น ๆ ทุกแห่ง ยกเว้นห้องสมุดประชาชนจังหวัดกำแพงเพชร เชียงราย และเพชรบูรณ์ ได้รับเงินงบประมาณเพียง 3,000 บาทเท่านั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่ได้รับงบประมาณน้อย เป็นเหตุให้จัดซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดได้น้อยไม่เพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง จากรายงานการจัดซื้อหนังสือเพิ่มเข้าห้องสมุดประจำปี 2518 ปรากฏว่ามีห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่เพียงแห่งเดียวที่สามารถจัดซื้อหนังสือเพิ่มเข้าห้องสมุดได้ถึง 635 เล่ม ซึ่งนับได้ว่าสามารถจัดซื้อได้เท่าจำนวนอย่างต่ำที่กำหนดไว้ในมาตรฐาน คือ ห้องสมุดขนาดใหญ่ควรมีหนังสือเพิ่มอย่างน้อยปีละ 600 เล่ม ทั้งนี้เนื่องจากห้องสมุดมิได้จัดซื้อจากเงินงบประมาณเพียงอย่างเดียว แต่ได้นำเงินค่าบำรุงห้องสมุดซึ่งได้จากสมาชิกและรายได้อื่น ๆ มาจัดซื้อหนังสือด้วย⁵ สำหรับ

³กรมสามัญศึกษา, การศึกษาผู้ใหญ่ (พระนคร; 2518), หน้า 43.

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 52.

⁵สัมภาษณ์ นวลศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชน

ห้องสมุดอื่น ๆ นั้น นอกจากจะไม่สามารถจัดซื้อได้ตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานห้องสมุดประชาชนแต่ละขนาดแล้ว จำนวนหนังสือที่ห้องสมุดซื้อยังต่ำกว่ามาตรฐานอย่างมากอีกด้วย เช่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงราย ตาก และพิจิตร ซึ่งเมื่อเทียบขนาดจำนวนประชากรที่ห้องสมุดจะต้องให้บริการตามมาตรฐานห้องสมุดประชาชนแล้ว จะต้องเป็นห้องสมุดขนาดใหญ่ แต่ห้องสมุดประชาชนดังกล่าวแล้ว สามารถซื้อหนังสือเพิ่มเข้าห้องสมุดใน พ.ศ. 2518 ได้เพียงแห่งละ 70 กว่าเล่มเท่านั้น⁶ เหตุที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัดในภาคเหนือทุกแห่ง ยกเว้นจังหวัดเชียงใหม่ ไม่สามารถจัดซื้อหนังสือให้ได้ตามมาตรฐานอย่างต่ำ เพราะห้องสมุดได้รับเงินงบประมาณน้อยเป็นประการสำคัญ ดังนั้นห้องสมุดจำเป็นจะต้องใช้รายได้อื่น ๆ ของห้องสมุด เช่น ค่าบำรุงห้องสมุด ค่าปรับ และเงินบริจาค มาใช้ในการจัดซื้อด้วย แต่หาห้องสมุดมีรายได้อื่น ๆ น้อย ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของบรรณารักษ์และความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นนั้น ห้องสมุดก็ไม่สามารถจัดซื้อหนังสือเพิ่มเข้าห้องสมุดให้พอเพียงได้ดังกล่าวแล้ว

สำหรับข้อเสนอแนะอื่น ๆ จากการวิจัยของมอริส เอ. เกลสเฟน ที่จะให้กระทรวงศึกษาธิการสนับสนุนให้บรรณารักษ์มีโอกาสเลื่อนขั้นหรือตำแหน่งสูงขึ้นนั้น⁷ เมื่อ 19 ธันวาคม 2516⁸ กระทรวงศึกษาธิการได้ยกฐานะห้องสมุดประชาชนขึ้นเป็นสถานศึกษา นอกจากนั้นยังได้เสนอข้อกำหนดตำแหน่งข้าราชการครูให้กับบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชน เพื่อให้บรรณารักษ์มีโอกาสเลื่อนขั้นได้เช่นเดียวกับครู แต่ในปัจจุบันครูสหายังไม่รับหลักการนี้ เพราะถือว่าบรรณารักษ์ไม่ได้ทำการสอนเช่นครู ซึ่งไม่เป็นการถูกต้องนัก เพราะตามข้อเท็จจริงแล้วแม้แต่บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนยังถือว่าเป็นครูบริการไม่ต้องมีชั่วโมงสอน

⁶ กองการศึกษาผู้ใหญ่, กรมสามัญศึกษา, รายงานการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน พ.ศ. 2518. (อัครสาเนา).

⁷ Gelfand, op. cit., p. 28.

⁸ "ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องตั้งสถานศึกษา" คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

และถ้าจะถือว่าครูคือผู้ให้ความรู้แล้ว บรรณารักษ์ก็เป็นผู้ให้การศึกษากับประชาชน แต่เป็นการ
ให้การศึกษาแบบนอกระบบ (Non Formal Education) นอกจากนี้ในปัจจุบันตามความ
 ในพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือนปี 2518 ได้กำหนดตำแหน่งบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชน
 เป็น ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ห้องสมุด เริ่มตั้งแต่เจ้าหน้าที่ห้องสมุดระดับ 1 ถึงระดับ 3 เท่านั้น⁹
 ซึ่งยังแก้ปัญหาพื้นฐานะบรรณารักษ์ที่มีมาแต่เดิมไม่ได้ ทำให้บรรณารักษ์ไม่มีกำลังใจปฏิบัติงาน
 และเป็นเหตุให้ไม่สามารถจะบรรจุผู้มีคุณวุฒิสูง ๆ มาทำงานห้องสมุดได้ จากการสำรวจใน
 พ.ศ. 2518 พบว่า ไม่มีบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนแห่งใดเลยที่มีวุฒิปริญญาตรี และวุฒิ
 สูงสุดของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในภาคเหนือที่มีอยู่คือ วุฒิพิเศษมัธยม ประกาศนียบัตร
 วิชาการศึกษาชั้นสูง และประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น และเมื่อเทียบกับมาตรฐานแล้ว
 บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนขนาดใหญ่ทั้ง 7 แห่ง มีวุฒิต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในมาตรฐาน มี
 ห้องสมุดเพียง 2 แห่ง คือห้องสมุดประชาชนจังหวัดแพร่และแม่ฮ่องสอนเท่านั้น ที่มีบรรณารักษ์
 มีวุฒิตามกำหนดในมาตรฐานขนาดกลางและขนาดเล็กตามลำดับ

2. จากการวิจัยของ ดร. เฟรนซ์ แลนเดอร์ สเปน (Dr. Frances Lander Spain) เมื่อ พ.ศ. 2508 การวิจัยของ ยอร์ช ชานด์เลอร์ (George Chandler) เมื่อ พ.ศ. 2513 และการวิจัยของสมบุญ ภูหล้า เมื่อ พ.ศ. 2514 ในด้านห้องสมุดประชาชน ต่างก็พบว่าห้องสมุดประชาชนในสังกัดกองการศึกษาผู้ใหญ่ กระทรวงศึกษาธิการ ประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ คือ ปัญหาทางด้านงบประมาณ อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ บุคลากร ตลอดจนหนังสือและสิ่งพิมพ์ ในการวิจัยเรื่องการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคเหนือของประเทศไทย ก็ได้พบว่า ห้องสมุดประชาชนเหล่านั้นยังคงประสบปัญหาต่าง ๆ เช่นเดิม คือ ห้องสมุดประชาชนทุกแห่ง ยกเว้นห้องสมุดประชาชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประสบปัญหาเรื่องการเงิน ห้องสมุดประชาชน 11 แห่ง ประสบปัญหาเรื่อง อาคาร หนังสือและสิ่งพิมพ์ และห้องสมุด-

ประชาชน จำนวน 9 แห่ง ประสบปัญหาบ้าน บุคลากร ครูภัณฑ์ และบริการ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลา 10 ปี ที่ผ่านไปนี้ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน ยังไม่สามารถแก้ไขให้หมดสิ้นไปได้ ซึ่งทำให้ห้องสมุดไม่สามารถจัดบริการและกิจกรรมต่าง ๆ ให้ได้ผลตามความมุ่งหมายของห้องสมุดได้

ปัจจุบันกองการศึกษาผู้ใหญ่กำลังดำเนินโครงการจัดตั้งศูนย์การศึกษาประชาชน (Life Long Education Center) ขึ้นทุกจังหวัด จัดเป็นโครงการ 5 ปี เพื่อทำหน้าที่ให้ความรู้และความบันเทิงต่อประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง ด้วยการรวมหน่วยงานเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ทุกอย่างในจังหวัดไว้ด้วยกัน มีหัวหน้าศูนย์เป็นผู้ดำเนินงาน ซึ่งกองการศึกษาผู้ใหญ่ เห็นว่าถ้าสามารถดำเนินการตามโครงการนี้ได้สำเร็จ ศูนย์การศึกษาประชาชนจะช่วยจัดปัญหาที่ห้องสมุดประสบอยู่ทุกด้าน เพราะห้องสมุดประชาชนจังหวัดใดที่มีเนื้อที่หรืออาคารไม่เหมาะสมที่จะขยายเป็นศูนย์การศึกษาประชาชน ก็จะจัดหาเนื้อที่เพื่อสร้างอาคาร ของศูนย์การศึกษาประชาชนขึ้นใหม่ โดยมีห้องสมุดประชาชนจังหวัดรวมอยู่ในศูนย์ด้วย ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาทางด้านอาคารของห้องสมุดประชาชนได้ นอกจากนั้นการที่หัวหน้าศูนย์การศึกษาประชาชน เป็นผู้ที่มีคุณวุฒิสูงและ เป็นผู้บังคับบัญชา โดยตรงของหัวหน้าห้องสมุดประชาชน จะทำให้บุคลากร ของห้องสมุดประชาชนปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถจัดปัญหาการขาดแคลนบุคลากรของห้องสมุดได้ด้วย สำหรับงบประมาณในการดำเนินงานศูนย์การศึกษาประชาชนซึ่งรัฐบาลกู้มาจากธนาคาร โลกประมาณ 500 ล้านบาท นั้น อาจจะช่วยจัดปัญหาด้านงบประมาณที่ห้องสมุดประชาชนในปัจจุบันได้รับอย่างจำกัดได้¹⁰

3. จากการสำรวจพบว่า ห้องสมุดประชาชนจังหวัดในภาคเหนือส่วนใหญ่จำนวน 13 แห่ง มีอาคารห้องสมุดที่ไม่ได้มาตรฐาน เพราะยังประสบปัญหาด้านอาคารอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลาย ๆ อย่าง เช่น อาคารไม่เป็นเอกเทศ อาคารไม่เหมาะสมที่จะเป็นห้องสมุด อาคารชำรุด คับแคบ สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม แสงสว่างไม่เพียงพอ และการ-

¹⁰ สัมภาษณ์ โกวิท วรพิพัฒน์ ผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ 14 เมษายน

ถ่ายเทอากาศไม่สะดวก ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีผลทำให้การจัดบริการและกิจกรรมของห้องสมุดไม่สะดวกไปค้ำย เช่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัด 7 แห่ง ที่ไม่เป็นอาคารเอกเทศซึ่งส่วนใหญ่จะรวมอยู่กับหน่วยงานนิเทศก์ จะมีเสียงรบกวนจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน เช่น การเดินเข้าออก การสั่งงาน เสียงพิมพ์ดีด ซึ่งประชาชนเห็นว่าเป็นการรบกวนสมาธิในการใช้ห้องสมุดมาก และในบางแห่งที่อาคารห้องสมุดเล็กมาก เช่นห้องสมุดประชาชนจังหวัดแพร่ เมื่อมีการจัดประชุมสหกรณ์การเกษตร หรือกิจกรรมอื่น ๆ ห้องสมุดก็ต้องปิดบริการโดยปริยาย เพราะประชาชนจะไม่กล้าเข้าใช้ห้องสมุด¹¹ สำหรับห้องสมุดประชาชนจำนวน 9 แห่ง ที่ประสบปัญหาเรื่องอาคารคับแคบ เช่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีที่นั่งเพียง 10 ที่นั่ง และเหลือที่ว่างอีกเล็กน้อยสำหรับให้ประชาชนเดินค้นหาหนังสือ และปรากฏว่าห้องสมุดประชาชนขนาดใหญ่เพียง 2 แห่ง ที่สามารถมีที่นั่งอ่านได้ตามมาตรฐานกำหนดไว้ คือห้องสมุดประชาชนจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดเชียงใหม่ ห้องสมุดประชาชนแห่งอื่น ๆ จุยอ่านได้น้อยกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ทั้งสิ้น ส่วนในด้านวัสดุอุปกรณ์นั้น ปรากฏว่าไม่มีห้องสมุดประชาชนแห่งใดเลยที่มีครุภัณฑ์ครบถ้วนตามมาตรฐาน และยังมีห้องสมุดประชาชนบางแห่งขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการให้บริการมาก เช่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัดพิจิตร ซึ่งมีเพียงโต๊ะทำงานบรรณารักษ์ ตู้เก็บหนังสือ โต๊ะเก้าอี้สำหรับผู้่านเท่านั้น ไม่มีครุภัณฑ์ที่จำเป็น เช่น เคา์เตอร์รับจ่ายหนังสือ ชั้นวางวารสาร ที่วางหนังสือพิมพ์ ตู้บัตรรายการ หรือครุภัณฑ์อื่น ๆ แ่อย่างใด นอกจากนี้ห้องสมุดประชาชนแห่งอื่น ๆ เช่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัดกำแพงเพชร ลำพูน สุโขทัย และอุดรธานี ก็ล้วนแต่ยังขาดครุภัณฑ์ที่จำเป็นอีกหลายสิ่ง อย่างไรก็ตาม ประชาชนทุกระดับอายุส่วนใหญ่มีความเห็นเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของห้องสมุดและวัสดุอุปกรณ์ของห้องสมุดว่า มีความเหมาะสมในระดับมากและปานกลาง และมีความเห็นว่าการเดินทางมาใช้ห้องสมุดสะดวกมาก ห้องสมุดมีความสะอาดมาก และประชาชนระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไป เห็นว่าจำนวนโต๊ะเก้าอี้ในห้องสมุด -

¹¹ สัมภาษณ์ วีระศักดิ์ มากมาย บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัดแพร่

มีความพอใจเพียงมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่จะมีปัญหาด้านอาคาร สภาพของห้องสมุด และครุภัณฑ์อย่างไรก็ตาม ประชาชนก็พอใจในอาคาร สภาพห้องสมุด และครุภัณฑ์ของห้องสมุดประชาชนในปัจจุบันแล้ว ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าประชาชนผู้ใช้บริการของห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่งส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสไปใช้ห้องสมุดประชาชนแห่งอื่นที่ดีกว่า จึงไม่มีข้อเปรียบเทียบ และอีกประการหนึ่งอาจเป็นเพราะว่าห้องสมุดเป็นบริการแก่สาธารณชนที่จัดขึ้นโดยวัตถุประสงค์ของทางรัฐบาลที่จะให้บริการแก่ประชาชนทุกคน ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยได้รับการจัดบริการสาธารณะประโยชน์จากรัฐบาลมากนัก จึงมักจะต้องพอใจในสิ่งที่ได้รับอยู่แล้วในปัจจุบัน

4. จากการวิจัยพบว่า จำนวนหนังสือที่มีอยู่ในห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานแล้วปรากฏว่าห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่เพียงแห่งเดียวที่มีจำนวนหนังสือได้มาตรฐานที่กำหนดไว้ ห้องสมุดประชาชนอีก 13 แห่ง นอกจากนี้มีจำนวนหนังสือต่ำกว่ามาตรฐานมาก โดยเฉพาะห้องสมุดประชาชนจังหวัดพิจิตร และอุตรดิตถ์ มีจำนวนหนังสือไม่ถึง 600 เล่ม รวมทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ทั้ง ๆ ที่เป็นห้องสมุดขนาดใหญ่และขนาดกลาง ซึ่งต้องมีหนังสืออย่างน้อย 6,000 เล่ม และ 4,000 เล่ม ตามลำดับ นอกจากนี้ยังได้พบว่าในจำนวนหนังสือที่ห้องสมุดมีอยู่นั้น ห้องสมุดหลายแห่งมีหนังสือนวนิยายมากกว่าหนังสือประเภทอื่น ๆ เช่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่มีหนังสือนวนิยายถึง 5,000 เล่ม ในจำนวนหนังสือทั้งหมด 10,000 เล่ม และห้องสมุดประชาชนบางแห่ง เช่นห้องสมุดประชาชนจังหวัดลำพูน ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ไซบประมาณปี 2518 จัดซื้อหนังสือประเภทนวนิยายทั้งหมดโดยไม่ได้จัดซื้อหนังสือประเภทอื่น ๆ เลย¹² ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าประชาชนส่วนใหญ่ต้องการใช้หนังสือนวนิยายและบันเทิงคดีที่จะพบในผลการวิจัยว่า ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 48 และร้อยละ 58.6 ของระดับ 19 ถึง 25 ปี และ 26 ถึง 39 ปี และประชาชนจำนวนรองลงไปร้อยละ 42.8 และ 48.2

¹² กองการศึกษาผู้ใหญ่, กรมสามัญศึกษา, รายงานการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน

ของระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี และระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไป มาใช้ห้องสมุดเพราะต้องการหนังสือนวนิยาย เหตุที่ประชาชนมาใช้ห้องสมุดเพื่ออ่านและขอยืมหนังสือนวนิยายนั้นก็คงเพื่อต้องการผ่อนคลายความตึงเครียด แต่อย่างไรก็ดี ห้องสมุดประชาชนควรมุ่งให้บริการแก่ประชาชนในทุกด้าน ทั้งความรู้ทางวิชาการ สารคดี และความบันเทิง ไม่ควรจะเน้นเฉพาะด้านหนึ่งด้านใดโดยเฉพาะ ดังผลการวิจัยที่พบว่าประชาชนทุกระดับอายุมีความเห็นว่า หนังสือในห้องสมุดมีความเหมาะสมในระดับปานกลาง และหนังสือที่มีอยู่ในห้องสมุดตรงกับความต้องการของผู้ใช้ในระดับปานกลาง ซึ่งหมายความว่าประชาชนยังมีความต้องการในหนังสือประเภทอื่น ๆ อีกด้วย คือ ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 45.4 ของผู้มีอายุ 9 ถึง 18 ปี ต้องการหนังสือส่งเสริมความก้าวหน้าทางด้านการเรียน และประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 58.9 ของผู้มีอายุ 40 ปี ขึ้นไป ต้องการใช้หนังสือสารคดี และจากการสำรวจพบว่าหนังสือทางวิชาการและสารคดีที่มีอยู่ในห้องสมุดส่วนใหญ่เป็นหนังสือที่ไม่ทันสมัย และไม่สอดคล้องกับความต้องการ และระดับการศึกษาของประชาชนในห้องสมุด ซึ่งหมายความว่าหนังสือที่ได้รับการบริจาคจากกองการศึกษาผู้ใหญ่ หรือจากบุคคลผู้มีคุณวุฒิสูง ๆ โดยเฉพาะหนังสือเหล่านี้มีประโยชน์น้อยมาก

จากความต้องการในการใช้หนังสือประเภทต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปนี้เอง ทำให้บรรณารักษ์ต้องใช้วิธีเลือกหนังสือหลาย ๆ อย่าง จากการสำรวจพบว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัดส่วนใหญ่ 12 แห่ง ใช้เลือกหนังสือจากรายชื่อที่ผู้อ่านเสนอมา รองลงไปเป็นการไปดูตามร้านขายหนังสือและดูจากรายชื่อที่ทางร้านส่งมาให้ แต่ผลการวิจัยพบว่าประชาชนทุกระดับอายุ มีความเห็นว่าตนเองมีส่วนร่วมในการเลือกหนังสือน้อย ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอรายชื่อต่อบรรณารักษ์ยังเป็นไปอย่างไม่กว้างขวาง และบรรณารักษ์อาจเลือกตามคนที่บรรณารักษ์รู้จักหรือใกล้ชิด จึงทำให้กันอื่นไม่ได้มีโอกาสเสนอรายชื่อหนังสือที่ตนต้องการ

ห้องสมุดประชาชนที่จะให้บริการด้านหนังสือและสิ่งพิมพ์เป็นไปอย่างเรียบร้อยและสะดวก จะต้องมีการจัดหมวดหมู่หนังสือตามระบบสากลนิยมระบบใดระบบหนึ่ง และจัดทำบัตรรายการทั้ง 3 ประเภท คือบัตรหัวเรื่อง บัตรชื่อเรื่อง และบัตรผู้แต่ง จากการ

และมีอยู่ 5 แห่ง ยังมิได้จัดทำบรรณรายการ ส่วนห้องสมุดแห่งอื่นนอกจากห้องสมุดประชาชน จังหวัดสุโขทัยซึ่งจัดทำบรรณรายการเสร็จครบทุกประเภทแล้ว มีการจัดทำบรรณรายการไปได้เพียงครึ่งหนึ่งของหนังสือที่มีอยู่ในห้องสมุดเท่านั้น จากคำตอบของประชาชนทุกระดับอายุ ที่มีความเห็นว่า ความเป็นระเบียบของการจัดเรียงหนังสือบนชั้น การจัดหมวดหมู่หนังสือ เพื่อให้ความสะดวกในการค้นหาหนังสือและความสะดวกในการใช้บรรณรายการค้นหาหนังสือ ในห้องสมุดนั้น มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง ยกเว้นประชาชนระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไป มีความเห็นว่าเหมาะสมมาก อย่างไรก็ตาม ยังมีประชาชนให้ข้อเสนอแนะว่าห้องสมุดควรจัดเรียงหนังสือให้เป็นหมวดหมู่กว่าในปัจจุบัน ซึ่งมักจะสับสน หนังสือที่กองการจะอยู่ไม่ตรงตามหมวด ทำให้ประชาชนเลือกหาหนังสือที่ต้องการควยความลำบากและเสียเวลามากควย นอกจากนี้จากการวิจัยพบว่า ประชาชนใช้สิ่งประกอบในการตัดสินใจ โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 40.2 และ 41.1 ของระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี และ 40 ปี ขึ้นไป ไขกุญแจจากชื่อเรื่อง ส่วนประชาชนจำนวนสูงสุดคือร้อยละ 45.9 ของระดับอายุ 19 ถึง 25 ปี ไขกุญแจจากเนื้อหาเป็นส่วนประกอบ ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 43.3 ของระดับอายุ 26 ถึง 39 ปี ไขกุญแจจากชื่อผู้แต่ง ซึ่งอาจเป็นเพราะบางครั้งเมื่อมาไขห้องสมุดประชาชนยังไม่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนว่าต้องการหนังสือเล่มใด จึงต้องอาศัยส่วนประกอบเหล่านี้ช่วยตัดสินใจ และจากผลการวิจัยที่ปรากฏว่าประชาชนจำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 64.4 ร้อยละ 63.6 ร้อยละ 77.7 และร้อยละ 66.1 ของทุกระดับอายุ ใช้วิธีหาหนังสือโดยการเดินดูตามชั้นหนังสือ และประชาชนจำนวนน้อยที่สุดคือร้อยละ 19.6 ร้อยละ 27.1 ร้อยละ 14.5 และร้อยละ 12.5 ของทุกระดับอายุ ใช้บรรณรายการในการค้นหาหนังสือ แสดงว่าประชาชนส่วนใหญ่ไปเลือกหนังสือที่ชั้นเลยโดยไม่ไ้ใช้บรรณรายการ ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าการเดินไปดูที่ชั้นมีความสะดวก ใ้ดูเนื้อหา ดูชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง และรูปเล่มของหนังสือเพื่อช่วยการตัดสินใจได้ดี และการที่ประชาชนไม่นิยมใช้บรรณรายการนั้น อาจเป็นเพราะเหตุผล 2 อย่าง คือ ประการแรก ประชาชนไม่รู้จักวิธีใช้บรรณรายการ อีกประการหนึ่งเป็นเพราะบรรณรายการในห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่ง มิได้ครบและไม่สมบูรณ์ดังกล่าวมาแล้วข้างตน

5. สำหรับระเบียบและกฎเกณฑ์ของห้องสมุดจากการวิจัยพบว่า ห้องสมุดประชาชน

20 นาฬิกา ในวันเสาร์และอาทิตย์ ห้องสมุดประชาชนทุกแห่งเปิดทำการในวันเสาร์และวันอาทิตย์ ยกเว้นห้องสมุดประชาชนจังหวัดลำพูน ซึ่งเปิดบริการวันอาทิตย์ครึ่งวัน จากเวลาทำการของห้องสมุดประชาชนเหล่านี้ ประชาชนทุกระดับอายุโดยเฉลี่ย มีความเห็นว่ามีความเหมาะสมมาก ยกเว้นระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี ซึ่งมีความเห็นว่ามีความเหมาะสมในระดับปานกลาง การที่ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 44.9 ของระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี ซึ่งเป็นผู้มาใช้ห้องสมุดจำนวนสูงสุด เห็นว่าความเหมาะสมของเวลาเปิดปิดทำการของห้องสมุดยังอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนของระดับอายุนี้อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน ดังที่พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ที่มาใช้ห้องสมุดร้อยละ 47.8 เป็นนักเรียนนักศึกษา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องใช้ห้องสมุดมาก และอาจใช้ห้องสมุดในวันธรรมดาเกือบทุกวันภายหลังเวลาราชการ เมื่อห้องสมุดเป็นจำนวนมากเปิดทำการเฉพาะเวลาราชการ จึงทำให้เกิดความไม่สะดวกขึ้น ส่วนประชาชนระดับอายุอื่นเห็นว่าเวลาเปิดปิดทำการของห้องสมุดมีความเหมาะสมมากแล้วนั้น อาจเป็นเพราะมีความจำเป็นในการใช้ห้องสมุดน้อยกว่าระดับอายุแรก ระดับอายุ 19 ถึง 25 ปี ก็เป็นผู้ที่อยู่ในวัยศึกษา ซึ่งสามารถให้หนังสือชั้นสูงในสถาบันการศึกษาของตนเองซึ่งมีมากกว่าในห้องสมุดประชาชน และสำหรับผู้มีอายุ 26 ถึง 39 ปี และ 40 ปี ขึ้นไป ก็เป็นผู้ที่มีอาชีพหรือมีครอบครัวแล้ว ทำให้มีเวลาว่างมาใช้ห้องสมุดได้ในวันเสาร์และวันอาทิตย์เท่านั้น ซึ่งห้องสมุดทุกแห่งก็เปิดทำการอยู่แล้ว จึงไม่เกิดความไม่สะดวกแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามก็ยังมีประชาชนให้ข้อเสนอแนะให้เพิ่มเวลาทำการของห้องสมุดเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่เรียนหนังสือและทำงานในเวลาราชการได้ใช้ห้องสมุดภายหลังเวลาราชการด้วย โดยเฉพาะห้องสมุดที่เปิดทำการเฉพาะเวลาราชการดังกล่าวแล้ว

สำหรับระเบียบและกฎเกณฑ์ของห้องสมุด จากการวิจัยพบว่าประชาชนทุกระดับอายุ โดยเฉลี่ย มีความเห็นว่า ระเบียบและกฎเกณฑ์การเป็นสมาชิกและการยืมหนังสือของห้องสมุด มีความเหมาะสมมากแล้ว แต่จากการสำรวจปรากฏว่าห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่จำนวน 9 แห่ง ที่ประสบปัญหาด้านบริการ ก็จะเป็นปัญหาเกี่ยวกับบริการให้ยืม

ได้เสนอให้มีการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด โดยให้มีสิทธิอย่างเสมอภาคกัน ไม่มีการใช้สิทธิพิเศษแก่ผู้ที่บรรณารักษ์รู้จักหรือเกรงใจอย่างใด ซึ่งจากผลการวิจัยและข้อเท็จจริงจากการสำรวจจากดาวไควว่า ประชาชนพอใจระเบียบและกฎเกณฑ์ของห้องสมุด เกือบไม่พอใจวิธีใช้ระเบียบและกฎเกณฑ์เหล่านั้น

การที่ประชาชนที่มาใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่ร้อยละ 47.8 เป็นนักเรียนนักศึกษา และจำนวนรองลงมาร้อยละ 19.1 เป็นข้าราชการ นั้น แสดงว่าประชาชนที่มาใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่มาใช้เพราะความจำเป็นในการศึกษาเล่าเรียนหรือเป็นเพราะรู้จักและเห็นประโยชน์ของห้องสมุด รวมทั้งมีความสะดวกที่จะมาใช้ห้องสมุดด้วย ส่วนประชาชนอาชีพอื่น ๆ เช่น เกษตรกร มาใช้ห้องสมุดร้อยละ 1.3 ผู้ประกอบอาชีพรับจ้าง และผู้ประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในบ้าน ฯลฯ เหล่านี้ มาใช้ห้องสมุดน้อย อาจเป็นเพราะเหตุผลหลายประการ คือไม่มีความจำเป็นในการมาใช้ห้องสมุดเช่นเดียวกับนักเรียนนักศึกษา ห้องสมุดมีหนังสือน้อยและไม่ตรงกับความต้องการ ไม่รู้จักประโยชน์ของห้องสมุด และเวลาทำการของห้องสมุดไม่ตรงกับเวลาว่างของเขาก็ได้

6. จากการสำรวจจำนวนบุคลากรของห้องสมุดประชาชนในภาคนี้ ปรากฏว่าห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่เพียงแห่งเดียวที่มีจำนวนบุคลากรครบตามมาตรฐานห้องสมุดประชาชนที่เหลืออีก 10 แห่ง มีบรรณารักษ์ 1 คน และภารโรง 1 คน อีก 3 แห่ง มีผู้ช่วยบรรณารักษ์แห่งละ 1 คน และบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนบางแห่งต้องทำงานคนเดียว เช่น บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัดน่านและอุตรดิตถ์ เพราะภารโรงต้องไปทำงานที่แผนกอื่น เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนปรากฏว่าประชาชนทุกระดับอายุมีความพอใจในการให้บริการของเจ้าหน้าที่มาก และมีความสะดวกในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่มากเช่นกัน มีประชาชนระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี ระดับเด็กเท่านั้นที่มีความพอใจในเรื่องความกระตือรือร้นในการช่วยค้นหาหนังสือของเจ้าหน้าที่ในระดับปานกลาง ส่วนประชาชนระดับอายุอื่น ๆ มีความพอใจมาก แสดงว่าถึงแม้ห้องสมุดประชาชนทุกแห่งจะมีบุคลากรน้อย ไม่เพียงพอในการปฏิบัติงาน แต่บุคลากรเท่าที่มีอยู่ก็พยายามให้

เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูง มีความตั้งใจ มีความอดทนและเอาใจใส่ในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดี เช่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ และห้องสมุดประชาชนจังหวัดพิษณุโลก ที่มีผู้เข้าใช้วันละประมาณ 400 คน ในขณะที่ห้องสมุดประชาชนแห่งอื่นซึ่งอยู่ในขนาดเดียวกันมีผู้เข้าใช้เพียงวันละ 150 คน เท่านั้น¹³ และข้อสังเกตอีกประการหนึ่งว่า ห้องสมุดบางแห่งที่ไม่ประสบปัญหาทางด้านบุคลากร เช่นห้องสมุดประชาชนจังหวัดลำพูนนั้น อาจจะ เป็นเพราะงานบริการยังไม่กว้างขวางหรือมิได้คิดริเริ่มที่จะให้บริการและกิจกรรมอื่น ๆ เพียงแต่ให้บริการด้านหนังสือจำนวนน้อยที่มีอยู่ในห้องสมุดเท่านั้น จึงไม่รู้สึกขาดแคลนบุคลากรแต่อย่างใด ส่วนอีก 9 แห่ง ที่บอกว่าขาดแคลนบุคลากรนั้นก็อาจ เป็นเพราะต้องการที่จะจัดบริการที่มีอยู่ให้ดีที่สุด และให้แพร่หลายกว้างขวางออกไปอีก

7. จากการวิจัยพบว่า แรงจูงใจซึ่งทำให้ประชาชนจำนวนมากที่สุดร้อยละ 45.4 ร้อยละ 53.1 ร้อยละ 66.4 และร้อยละ 69.6 ของทุกระดับอายุตามลำดับ มาใช้ห้องสมุด ก็คือความสนใจต่อบริการและกิจกรรมของห้องสมุดและประชาชนจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 3.8 ร้อยละ 5.1 และร้อยละ 1.8 ของระดับอายุ 9 ถึง 18 ปี 19 ถึง 25 ปี และ 40 ปี ขึ้นไป มาใช้ห้องสมุดเพราะการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุด ส่วนระดับอายุ 26 ถึง 39 ปี จำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 1.2 มาเพราะครูหรืออาจารย์แนะนำมา ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า มีประชาชนจำนวนน้อยที่สนใจมาใช้ห้องสมุดเพราะการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุด ซึ่งอาจจะ เป็นเพราะการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดไม่กว้างขวาง หรือยังไม่มีดีพอ ซึ่งจากการสำรวจก็ได้พบว่าห้องสมุดประชาชนในภาคเหนือบางแห่ง เช่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุตรดิตถ์ ไม่มีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดแต่อย่างใดเลย ห้องสมุดประชาชนอื่น ๆ อีก 10 แห่ง ใช้การปิดป้ายประกาศในห้องสมุดเพียงอย่างเดียว มีเพียง 3 แห่ง เท่านั้น ที่จัดรายการวิทยุ และมี 1 แห่ง ที่ประกาศทางหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และอีก 1 แห่ง ที่ตีพิมพ์ประกาศตามที่ชุมชน ห้องสมุดที่ทำการประชาสัมพันธ์ถึง 3 วิธี มี 2 แห่งเท่านั้น ซึ่งแสดงว่าห้องสมุด

ส่วนใหญ่ยังขาดการประชาสัมพันธ์ แต่อย่างไรก็ตามประชาชนโดยเฉลี่ยของทุกระดับอายุ มีความเห็นเช่นเดียวกันว่า ห้องสมุดเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้ที่ีมากที่สุดสำหรับประชาชน แต่ก็ เป็นความเห็นของผู้ที่เข้าใช้ห้องสมุด ซึ่งย่อมจะเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ของห้องสมุดอยู่แล้ว

8. ห้องสมุดประชาชนในภาคเหนือแต่ละแห่ง มีการจัดบริการและกิจกรรมแตกต่างกันไป แต่เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานแล้ว มีห้องสมุด 7 แห่ง ที่จัดบริการครบตามงานหลักใหญ่ ๆ ในมาตรฐานห้องสมุดประชาชน คือ การบริการยืมหนังสือ แนะนำการใช้หนังสือและห้องสมุด บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า จัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ส่งเสริมการอ่าน และร่วมมือกับสถาบันอื่น ห้องสมุดอีก 7 แห่ง จะขาดบริการด้านการร่วมมือกับสถาบันอื่นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ห้องสมุดประชาชนแห่งต่าง ๆ ก็มีการจัดบริการและกิจกรรมที่แตกต่างกันไปตามแต่กำลังที่ห้องสมุดจะจัดขึ้นได้ ประการแรกคือ กำลังคน ซึ่งหมายถึงจำนวนเจ้าหน้าที่และตัวบรรณารักษ์เองที่จะมีความกระตือรือร้น และริเริ่มที่จะจัดบริการและกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการอ่านของประชาชนหรือเป็นการให้ข่าวสาร ขอนิเทศ แก่ผู้มาใช้ห้องสมุด ประการที่สองคือ กำลังเงินที่จะสนับสนุนในการจัดบริการและกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น ประการที่สามคือ สถานที่ที่จะใช้จัดกิจกรรม จะมีความเหมาะสมและเอื้อให้การจัดบริการและกิจกรรมเป็นไปได้อย่างไร ทั้งสามอย่างนี้ สำหรับห้องสมุดประชาชนจังหวัดในภาคเหนือ จากการสำรวจพบว่า ห้องสมุดประชาชนทุกแห่ง ให้บริการยืมหนังสือและตอบคำถามช่วยการค้นคว้า นอกจากนี้ห้องสมุดประชาชน 9 แห่ง จัดชั้นแสดงหนังสือใหม่ และอีก 7 แห่ง จัดทำรายชื่อหนังสือใหม่ เป็นการให้ความสะดวกแก่ผู้มาใช้ห้องสมุดเพิ่มขึ้น กิจกรรมที่ห้องสมุดมากแห่งที่สุดจัดขึ้นคือ การจัดนิทรรศการ เช่น นิทรรศการที่ให้ความรู้ในวันสำคัญ ๆ และนิทรรศการหนังสือใหม่ เนื่องจากการจัดนิทรรศการ เช่นนี้ไม่เก็บกำลังบุคลากรที่มีอยู่ และไม่ต้องใช้กำลังเงินและสถานที่มากนัก และยังมีประโยชน์แก่ประชาชนมากอีกด้วย นอกจากนี้การจัดอภิปรายของห้องสมุดประชาชนจังหวัดแพร่ซึ่ง เป็นห้องสมุดที่จัดกิจกรรมมากอย่างที่สุดจัดขึ้นเพียงแห่งเดียวนั้นก็นับว่ามีประโยชน์มาก ที่ห้องสมุดอื่นไม่จัดขึ้นอาจเป็นเพราะหาผู้ทรงคุณวุฒิที่จะมาอภิปรายไม่ได้ หรือเพราะความไม่สะดวกประการอื่น สำหรับห้องสมุดประชาชนจังหวัดลำปางซึ่งเป็น

และโคเรเซอร์ การจัดของชำร่วย การทำดอกไม้แห้ง ฯลฯ และจัดงานรื่นเริงขึ้นนั้นก็นับว่า เป็นห้องสมุดที่ริเริ่มจัดกิจกรรมที่น่าสนใจและให้ประโยชน์แก่ประชาชนมาก สำหรับบริการ และกิจกรรมที่ไม่มีห้องสมุดแห่งใดจัดขึ้นเลย เช่น บริการหนังสือจอง ซึ่งคงเป็นเพราะ ห้องสมุดต่าง ๆ ยังมีหนังสือน้อย ไม่สามารถจะจัดบริการนี้ได้ และอีกประการหนึ่งก็ไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องจัดด้วยเพราะผู้ใช้บริการเป็นผู้ที่มาจากแหล่งต่าง ๆ กัน สำหรับนักเรียน และนักศึกษาในนั้นก็ยังมีห้องสมุดในสถาบันการศึกษาที่ศึกษาอยู่ให้บริการด้านน้อยอยู่แล้ว ส่วนบริการ และกิจกรรมอื่น ๆ เช่น บริการห้องสมุดเคลื่อนที่ บริการอื่นระหว่างห้องสมุด การวิจารณ์ หนังสือ การเล่าเรื่องหนังสือ การจัดแข่งขันกีฬา และการแสดงหุ่น นั้น ไม่มีห้องสมุดแห่งใด จัดขึ้นเลย ก็คงเป็นเพราะยังไม่มีเวลาว่างหรือห้องสมุดต่าง ๆ ยังมีอุปสรรคสำคัญที่ กีดขวางมาแล้ว ทำให้ไม่สามารถจะจัดขึ้นได้ นอกจากนี้จากการสำรวจพบว่า ห้องสมุดประชาชน ที่จัดกิจกรรมน้อยที่สุดคือห้องสมุดประชาชนจังหวัดลำพูน ซึ่งจัดนิทรรศการเพียงอย่างเดียว และห้องสมุดประชาชนจังหวัด 2 แห่ง คือห้องสมุดประชาชนจังหวัดพิจิตรและอุตรดิตถ์ มีการแนะนำหนังสือมาอ่านเพียงอย่างเดียว สำหรับห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุตรดิตถ์นั้น สถานที่ไม่อำนวยให้จัดกิจกรรมใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะมีที่นั่งอยู่เพียง 10 ที่เท่านั้น

อย่างไรก็ตามประชาชนได้ให้ความคิดเห็นต่อบริการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ห้องสมุด จัดขึ้นเหล่านี้ คือ ประชาชนแต่ละระดับอายุมีความพอใจบริการและกิจกรรมที่ห้องสมุดจัดขึ้น แตกต่างกัน แต่ก็อยู่ในระดับมาก และปานกลาง 2 ระดับนี้เท่านั้น ยกเว้นในเรื่องการจัด รายการตอบปัญหาที่ประชาชนระดับอายุ 26 ถึง 39 ปี และ 40 ปี ขึ้นไป มีความพอใจ กิจกรรมน้อย และประชาชนระดับอายุ 40 ปี ขึ้นไป มีความพอใจการเล่านิทานสำหรับเด็ก และผู้สนใจน้อยที่สุด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าบริการและกิจกรรมที่ห้องสมุดมีอยู่แล้วนั้น แม้จะยังไม่ ดีที่สุดในความเห็นของประชาชน แต่ส่วนใหญ่ก็มีความเห็นว่ามียุทธศาสตร์และกิจการให้ก็นับว่า คืออยู่แล้ว สำหรับผู้ที่อยู่ในระดับอายุ 26 ถึง 39 ปี และ 40 ปี ขึ้นไป มีความพอใจการจัด รายการตอบปัญหาและการเล่านิทานสำหรับเด็กและผู้สนใจน้อย และน้อยที่สุดตามลำดับนั้น อาจเป็นเพราะกิจกรรมทั้ง 2 อย่างนี้ เป็นกิจกรรมสำหรับเด็ก ผู้ที่มีวัยสูงแล้วก็ไม่สนใจ และไปต้องการให้จัดขึ้น หรืออาจเป็นเพราะกิจกรรมทั้ง 2 อย่าง นี้จัดขึ้นเพียง 1-2 ครั้ง

ส่วนความต้องการของประชาชนเกี่ยวกับการให้ห้องสมุดจัดกิจกรรมและบริการต่าง ๆ นั้น ส่วนใหญ่ต้องการให้จัดขึ้นมาก และมีกิจกรรมและบริการบางอย่างที่ประชาชนต้องการให้จัดขึ้นในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจหมายความว่ากิจกรรมและบริการที่ประชาชนต้องการให้จัดขึ้นมากนั้นทางห้องสมุดได้จัดให้บริการอยู่แล้วแต่ประชาชนต้องการให้จัดเพิ่มมากขึ้นอีก หรือมีความต้องการให้จัดมากอยู่เสมอ หรืออีกนัยหนึ่งห้องสมุดอาจจะไม่ได้จัดกิจกรรมและบริการเหล่านั้น ประชาชนจึงมีความต้องการให้จัดขึ้นมาก

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า ประชาชนต้องการให้จัดกิจกรรมและบริการต่อไปนี้มากคือ บริการตอบคำถาม บริการหนังสือจอง บริการแนะนำการใช้ห้องสมุด บริการแนะนำการอ่าน การจัดชั้นแสดงหนังสือใหม่ จัดนิทรรศการในโอกาสที่เหมาะสม จัดรายการตอบปัญหาในห้องสมุดในโอกาสพิเศษ จัดอภิปรายทางวิชาการ จัดฉายภาพยนตร์สารคดีที่น่าสนใจ และภาพยนตร์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับงานอาชีพ เนื่องจากบริการเหล่านี้เป็นบริการใกล้ตัวประชาชนที่ประชาชนสามารถเห็นประโยชน์และได้รับประโยชน์จากบริการเหล่านี้ได้เต็มที่ หรือประชาชนก็เห็นว่ากิจกรรมและบริการเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ มีคุณค่า ควรแก่การลงทุนลงแรง จัดขึ้นเพื่อให้บริการแก่ประชาชนก่อนจะจัดบริการและกิจกรรมในขั้นอื่น ๆ

ส่วนบริการอื่น ๆ ที่ประชาชนเห็นว่าสมควรจัดในระดับปานกลางมักจะเป็นสิ่งใกล้ตัวออกไป เช่น บริการการยืมระหว่างห้องสมุด จัดวิจารณ์หนังสือ จัดเล่านิทาน และจัดกีฬาเพื่อสังสรรค์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ประชาชนมีความเห็นว่าจะจัดหรือไม่จัดขึ้นก็ได้ แต่ห้องสมุดควรจัดบริการเบื้องต้นของห้องสมุดให้ดีเสียก่อนจึงค่อยขยายมาจัดบริการขั้น

ข้อเสนอแนะ

1. จากการวิจัยพบว่าห้องสมุดประชาชนในภาคเหนือของประเทศไทยยังไม่สามารถให้บริการและจัดกิจกรรมได้อย่างเต็มที่เท่าที่ควร เนื่องจากประสบปัญหาค้นต่าง ๆ คือ ปัญหาค้นอาคาร งบประมาณ บุคลากร หนังสือและสิ่งพิมพ์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะ

1.1 คำนอาคารห้องสมุด จากการวิจัยพบว่า ห้องสมุดประชาชนในภาคนี้ ส่วนใหญ่จำนวน 11 แห่ง ยังมีอาคารห้องสมุดที่ไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการให้บริการและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของห้องสมุด สำนักงบประมาณควรจัดสรรเงินงบประมาณ เพื่อสร้างอาคารห้องสมุดขนาดใหญ่สำหรับห้องสมุดประชาชนจังหวัดพิจิตรและสุโขทัย และห้องสมุดขนาดกลางสำหรับห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุตรดิตถ์ ลำพูน และเพชรบูรณ์ ตามลำดับ เนื่องจากห้องสมุดเหล่านี้ประสบปัญหาทางค่านอาคารมาก และควรปรับปรุงซ่อมแซมหรือขยายอาคารห้องสมุดประชาชนจังหวัดแพร่ แม่ฮ่องสอน และตาก เพื่อให้สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างเต็มที่ ส่วนห้องสมุดประชาชนอีก 3 แห่ง คือ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดกำแพงเพชร เชียงราย และน่าน นั้น ก็ประสบปัญหาค่านอาคารห้องสมุดเช่นกัน แต่กองการศึกษาผู้ใหญ่กำลังดำเนินการจัดสร้างอาคารห้องสมุดใหม่¹⁴ ซึ่งอาคารใหม่ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงรายและจังหวัดน่านก็เสร็จเรียบร้อยแล้ว

ในปัจจุบันการสร้างอาคารใหม่สำหรับห้องสมุดประชาชนจังหวัดใด ขึ้นอยู่กับเงินสมทบที่ทางจังหวัดจะหามาได้สมทบกับเงินจากกองการศึกษาผู้ใหญ่ที่จัดสรรให้¹⁵ ดังนั้นห้องสมุดแห่งใดที่ไม่สามารถจัดหาเงินมาสมทบได้ก็จะยังไม่มีโอกาสจัดสร้างอาคารใหม่ ซึ่งที่จริงแล้วกองการศึกษาผู้ใหญ่จะได้พิจารณาจากความจำเป็นและสภาพของห้องสมุดแต่ละแห่งเปรียบเทียบกันมากกว่า แล้วดำเนินการจัดสรรเงินให้แห่งที่มีความจำเป็นมากที่สุดก่อน แล้วจึงให้แห่งอื่น ๆ ตามลำดับ

1.2 ค่านงบประมาณ จากการวิจัยพบว่า ห้องสมุดประชาชนในภาคเหนือจำนวน 11 แห่ง ได้รับงบประมาณน้อยกว่าที่กำหนดไว้ในมาตรฐาน ซึ่งทำให้นำมาจัดซื้อวัสดุและสิ่งพิมพ์ได้อย่างไม่เพียงพอกับผู้ให้บริการ ตลอดจนไม่สามารถจัดบริการและกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน ผู้วิจัยขอเสนอให้สำนักงบประมาณจัดสรรงบประมาณให้แก่ห้องสมุด

¹⁴ กองการศึกษาผู้ใหญ่, กรมสามัญศึกษา, ห้องสมุดประชาชนมาตรฐาน (พิมพ์คัด).

แต่ละแห่งเพิ่มขึ้น ในการของงบประมาณเพิ่มขึ้นนี้ บรรณารักษ์ควรจะเขียนคำชี้แจงความจำเป็นในการของงบประมาณเพิ่ม โดยรายละเอียดต่าง ๆ ได้แก่จำนวนผู้เข้าใช้ห้องสมุด ภารกิจที่ต้องการใช้ทำอะไร หนังสือและสิ่งพิมพ์ที่ต้องการบอกรับเป็นประจำ ซึ่งควรมีงบดำเนินการให้ รวมทั้งบริการและกิจกรรมที่ห้องสมุดจัดขึ้น ค่าใช้จ่ายในการจัดบริการและกิจกรรมเหล่านั้น ตลอดจนโครงการที่จะจัดบริการและกิจกรรมเพิ่มขึ้น แล้วเสนอคำชี้แจงนี้ผ่านกองการศึกษาผู้ใหญ่ ให้สำนักงานงบประมาณใช้ประกอบการพิจารณาจัดสรรเงินงบประมาณเพิ่มขึ้นให้แก่ห้องสมุด

1.3 คำมูลลากร เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการขาดบุคลากรตามที่ต้องการพบว่า ห้องสมุดประชาชนในภาคนี้ทุกแห่ง ยกเว้นห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนบุคลากรน้อยกว่าที่กำหนดไว้ในมาตรฐานห้องสมุดประชาชนทั้งสิ้น ผู้วิจัยขอเสนอให้

(1) สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนควรตั้งอัตราบุคลากรสำหรับห้องสมุดประชาชนเพิ่มขึ้น และเปิดสอบบรรจุเจ้าหน้าที่ห้องสมุดสำหรับห้องสมุดต่าง ๆ ที่ยังมีจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่ไ้มาตรฐาน

(2) สำนักงานงบประมาณควรมอบัติให้มีตำแหน่งลูกจ้างชั่วคราวสำหรับห้องสมุดประชาชนที่ยังมีบุคลากรไม่เพียงพอ ในกรณีนี้ที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ไม่สามารถจะตั้งอัตราเจ้าหน้าที่ห้องสมุดเพิ่มแก่ห้องสมุดประชาชนแห่งนั้นได้ ทั้งนี้ห้องสมุดประชาชนแห่งนั้นจะต้องเขียนคำชี้แจงรายละเอียดส่งมายังกองการศึกษาผู้ใหญ่ว่าปัจจุบันมีจำนวนบุคลากรเท่าไร มีจำนวนผู้ใช้ห้องสมุดเพิ่มขึ้นเท่าไร ห้องสมุดจัดบริการและกิจกรรมประเภทใดบ้าง และให้ระบุว่า จำเป็นจะต้องมีบุคลากรเพิ่มเท่าไร กองการศึกษาผู้ใหญ่จะนำคำชี้แจงนี้เสนอผ่านกรมสามัญศึกษามายังสำนักงานงบประมาณเพื่อพิจารณาจัดสรรงบประมาณเพื่อจ้างลูกจ้างชั่วคราวสำหรับห้องสมุดแห่งนั้นต่อไป

(3) บรรณารักษ์ควรขอความช่วยเหลือร่วมมือจากประชาชนและหน่วยงานในท้องถิ่น ในการจัดบริการและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ขอความร่วมมือจากโรงเรียนให้ส่งนักเรียนมาช่วยงานห้องสมุด เป็นต้น

กำหนดให้บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนเป็นเพียงตำแหน่งเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ซึ่งสามารถเลื่อนขั้นได้เพียงระดับ 3 เท่านั้น เป็นเหตุให้ไม่สามารถบรรจุผู้มีคุณวุฒิสูงมาทำงานตำแหน่งนี้ได้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนกำหนดตำแหน่งใหญ่ที่ทำงานห้องสมุดประชาชนเป็น 2 ประเภท คือ ระดับบรรณารักษ์ ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษาอย่างต่ำระดับปริญญาตรี และระดับเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษาอย่างต่ำคือระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือมัธยมปีที่ 6 และได้รับการอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์จากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ซึ่งจะทำให้สามารถรับผู้มีคุณวุฒิสูงมาทำงานห้องสมุดประชาชนได้

ในการขอบรรจุบรรณารักษ์ซึ่งมีวุฒิการศึกษาอย่างต่ำระดับปริญญาตรีนั้น กองการศึกษาผู้ใหญ่ควรเสนอรายละเอียดของงานในหน้าที่ ความรับผิดชอบ จำนวนหนังสือ จำนวนผู้ใช้ห้องสมุด การจัดบริการและกิจกรรม ส่งไปยังสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน เพื่อประกอบการพิจารณาในการบรรจุบุคคลผู้นั้นให้ดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ในห้องสมุดประชาชน

1.4 จำนวนหนังสือและสิ่งพิมพ์ จากการวิจัยพบว่า ห้องสมุดประชาชนในภาคนี้จำนวน 12 แห่ง ยังมีจำนวนหนังสือน้อยกว่าที่กำหนดไว้ในมาตรฐาน และไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้ กองการศึกษาผู้ใหญ่ควรจัดสรรงบประมาณสำหรับซื้อหนังสือให้ห้องสมุดแต่ละแห่งให้มากขึ้น โดยพิจารณาจากจำนวนประชากรในเขตเทศบาลของแต่ละจังหวัดเป็นสำคัญ ให้ห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่งมีจำนวนหนังสือไว้ให้บริการแก่ประชาชนตรงตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐาน นอกจากนั้นบรรณารักษ์ควรขอความร่วมมือจากประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น ให้บริจาคหนังสือแก่ห้องสมุด เพื่อให้ห้องสมุดมีหนังสือไว้บริการมากขึ้น

นอกจากนี้ในการวิจัยยังได้พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกหนังสือน้อย บรรณารักษ์ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการเลือกซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดด้วย ซึ่งอาจทำได้โดยติดประกาศรายชื่อหนังสือที่ได้จากสำนักพิมพ์หรือร้านขายหนังสือ แล้วให้ประชาชนลงมติเลือก หรือให้ประชาชนช่วยเสนอรายการซื้อ-

จากการวิจัยพบว่า ประชาชนไม่มีผู้ใช้บัตรรายการในการค้นหาหนังสือในห้องสมุด ทั้ง ๆ ที่บัตรรายการ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สามารถค้นหาหนังสือในห้องสมุดได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว อาจเป็นเพราะห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่ 13 แห่ง ยังจัดทำบัตรรายการไม่ครบถ้วน หรือยังไม่จัดทำบัตรรายการ ดังนั้นผู้วิจัยขอเสนอให้บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนทุกแห่งจัดทำบัตรรายการให้เรียบร้อย และควรแนะนำให้ประชาชนรู้จักวิธีใช้บัตรรายการด้วย อีกประการหนึ่ง บริการจัดทำบัตรรายการสำเร็จรูปซึ่งหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ทำเนียบการจัดทำอยู่ น่าจะได้มีการปรับปรุงงานให้กว้างขวางขึ้น ขยายความช่วยเหลือให้แก่ห้องสมุดประชาชนได้มากยิ่งขึ้น

1.5 ด้านบริการ จากการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความต้องการให้ห้องสมุดประชาชนในภาคนี้จัดบริการและกิจกรรมต่าง ๆ มาก แต่ห้องสมุดประชาชนบางแห่งยังไม่ได้จัดบริการหรือกิจกรรมอย่างครบถ้วน และบริการหรือกิจกรรมบางประเภทที่ห้องสมุดจัดขึ้นก็ยังไม่เป็นที่พอใจของประชาชนมากเท่าที่ควร ดังนั้น ในการจัดบริการและกิจกรรมของห้องสมุดนั้น บรรณารักษ์ควรคำนึงถึงความเหมาะสม และความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ บริการและกิจกรรมประเภทใดที่ประชาชนมีความต้องการมากก็ควรจัดขึ้นก่อน บริการและกิจกรรมประเภทใดที่ประชาชนมีความพอใจน้อยหรือปานกลาง บรรณารักษ์ก็ควรหาทางแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมและดีขึ้น

ในการจัดบริการและกิจกรรมของห้องสมุดนั้น บรรณารักษ์อาจขอความร่วมมือจากประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น เชิญอาจารย์จากโรงเรียนอาชีวศึกษาประจำจังหวัด ข้าราชการหน่วยศึกษานิเทศก์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิอื่น ๆ มาเป็นวิทยากรในการจัดกิจกรรมบางประเภท เช่น จัดอภิปราย จัดปาฐกถา จัดกลุ่มสนทนา เป็นต้น นอกจากนี้ในการจัดบริการและกิจกรรมของห้องสมุดแต่ละครั้ง ควรจะได้มีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง เพื่อให้ประชาชนทราบและมาร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง ในด้านประชาสัมพันธ์ บรรณารักษ์ควรขอความร่วมมือจากสถานีวิทยุท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ในการประกาศข่าวคราวความเคลื่อนไหวของห้องสมุดเป็นระยะ ๆ หรือขอเวลาสำหรับจัดรายการต่าง ๆ ทางวิทยุและโทรทัศน์ เช่น การจัดรายการแนะนำหนังสือที่น่าสนใจ เล่านิทาน ซึ่งสามารถขอ

กองการศึกษาผู้ใหญ่ก็สามารถมีส่วนช่วยเหลือห้องสมุดประชาชนในค้ำที่เกี่ยวกับบริการและกิจกรรมได้ โดยการจัดสัมมนาบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนอย่างน้อยปีละครั้ง ให้บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนทั่วประเทศลัดเปลี่ยนกันมาร่วมสัมมนา เพื่อให้บรรณารักษ์ได้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการใหม่ ๆ ในงานห้องสมุด และได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์กันด้วย และควรจัดนำชมห้องสมุดที่มีกิจกรรมและบริการที่ดีที่สามารถเป็นตัวอย่างและแนวทางให้แก่ห้องสมุดประชาชนแห่งอื่น ๆ ได้ นอกจากนั้นกองการศึกษาผู้ใหญ่ควรจัดเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและคอยติดตามผลงานของห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่งอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้กองการศึกษาผู้ใหญ่ทราบว่าการจัดบริการและกิจกรรมของห้องสมุดแต่ละแห่งได้ผลมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ยังทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่ห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่งประสบอยู่ กองการศึกษาผู้ใหญ่ก็จะสามารถหาทางแก้ไขหรือให้ความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้ห้องสมุดประชาชนสามารถทำหน้าที่ให้บริการในค้ำความรู้และความบันเทิงแก่ประชาชนได้อย่างแท้จริง

2. จากการวิจัยพบว่า งานห้องสมุดประชาชนเป็นเพียงหน่วยงานหนึ่งที่อยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายปฏิบัติการ กองการศึกษาผู้ใหญ่ ทำให้การดำเนินงานล่าช้า ไม่เป็นอิสระ และเกิดปัญหาค้นต่าง ๆ กล่าวคือ ปัญหาค้นงบประมาณ อาคาร ครุภัณฑ์ หนังสือ และสิ่งพิมพ์ ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาฐานะของหน่วยงานห้องสมุดประชาชนขึ้นเป็นสำนักงานห้องสมุดประชาชน และขึ้นตรงต่อกระทรวงศึกษาธิการ จะทำให้ได้งบประมาณและบุคลากรเพิ่มขึ้น ซึ่งจะสามารถแก้ปัญหาห้องสมุดประชาชนได้ สำนักงานห้องสมุดประชาชนนี้ ควรจะดำเนินงานในรูปคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และมีประสบการณ์ทางค้ำห้องสมุดประชาชนโดยตรง โดยมีเลขาธิการสำนักงานห้องสมุดประชาชนเป็นผู้บริการงาน ตามนโยบายของคณะกรรมการ สำนักงานห้องสมุดประชาชนนี้จะทำหน้าที่เป็นผู้ออกนโยบายและให้คำปรึกษาแก่ห้องสมุดประชาชนต่าง ๆ เท่านั้น ทั้งนี้ควรมีการจัดระบบห้องสมุดขึ้นในภูมิภาค โดยมีการแบ่งเขตและให้ห้องสมุดระดับเขตเป็นศูนย์กลางประสานงานดูแลห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด ห้องสมุดประชาชนระดับอำเภอ และห้องสมุดประชาชนระดับตำบล โดยห้องสมุดประชาชนระดับเขตจะเป็นศูนย์จัดซื้อหนังสือด้วยเงินงบประมาณของ

ให้ ตลอดจนจัดให้มีบริการยืมระหว่างห้องสมุด และหมุนเวียนหนังสือระหว่างห้องสมุดประชาชนที่อยู่ในเขตเดียวกันด้วย

3. มาตรฐานของห้องสมุดประชาชนที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้เมื่อ พ.ศ. 2508 ได้กล่าวถึง บริการของห้องสมุดประชาชนไว้อย่างกว้าง ๆ เท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับประเภทและจำนวนครั้งของการจัดบริการและกิจกรรมไว้ อย่างชัดเจนและแน่นอน ซึ่งทำให้ไม่สามารถจะใช้มาตรฐานนี้เป็นเครื่องวัดได้ว่าห้องสมุดประชาชนแห่งใด จัดบริการและกิจกรรมได้ดีกว่ากัน เพราะห้องสมุดประชาชนที่จัดบริการ และกิจกรรมได้ครบถ้วนตามหลักใหญ่ ๆ ของบริการที่กำหนดไว้ในมาตรฐาน ก็ถือว่าบริการ และกิจกรรมของห้องสมุดแห่งนั้นได้มาตรฐานโดยไม่ต้องคำนึงว่าห้องสมุดประชาชนแห่งนั้น จะจัดบริการหรือกิจกรรมกี่ประเภท หรือจัดบริการและกิจกรรมแต่ละประเภทได้กี่ครั้ง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการปรับปรุงมาตรฐานของห้องสมุดประชาชนใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านบริการควรกำหนดรายละเอียดของประเภทบริการและกิจกรรม ตลอดจนเสนอแนะมาตรฐานขั้นต่ำของจำนวนครั้งในการจัดบริการและกิจกรรมแต่ละประเภท ให้ชัดเจนและแน่นอน

ขอเสนอแนะ เพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมห้องสมุดประชาชน จังหวัดในภาคเหนือทั้งหมด ในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรจะมีการวิจัยในขอบเขตที่จำกัด โดยเน้นเฉพาะห้องสมุดในแต่ละจังหวัดซึ่งมุ่งให้ครอบคลุมห้องสมุดอำเภอทุกแห่งภายใน จังหวัดนั้น ๆ จะทำให้มองเห็นสภาพห้องสมุดในแต่ละจังหวัดได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า มีบทบาท ในการให้ความรู้ต่อประชาชนในท้องถิ่นอย่างไร

2. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรจะได้สอบถามความคิดเห็นของประชาชนผู้ไม่ได้ใช้ ห้องสมุดประชาชนว่ามีทัศนคติและความคิดเห็นอย่างไรต่อห้องสมุด ซึ่งผลการวิจัยจะเป็น แนวทางให้มีการปรับปรุงห้องสมุดประชาชนให้สอดคล้องกับความคิดเห็นของคนในท้องถิ่น

3. ในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรจะได้มีการเผยแพร่ผลการวิจัยให้กว้างขวางออกไปให้มากที่สุด เช่น โดยการเขียนบทความลงในหนังสือ หรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ นอกเหนือจากหนังสือและสิ่งพิมพ์ทางบรรณารักษศาสตร์ นอกจากนี้ผู้วิจัยควรมอบผลการวิจัยให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กองการศึกษาผู้ใหญ่ สำนักงานประมง สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน และครูสภา เพื่อที่สถาบันเหล่านี้จะได้นำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางแก้ไขปรับปรุง หรือให้ความช่วยเหลือร่วมมือแก่ท้องสมุคประชาชน และเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งต่อ ๆ ไปด้วย.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย